

ПРОЕКТ „ДЪГА ОТ ДЕТСКИ СВЕТОВЕ”.
СТУДИЯ ПО ИНТЕРЕСИ – ТВОРЧЕСКИ РАБОТИЛНИЦИ ЗА КУЛТУРНА
ИДЕНТИЧНОСТ

Даниела Райкова
Директор на ДГ №7 „Снежанка”
град Търговище, кв. “Запад”-1

Структурата на населението в община Търговище е мултиетническа и се оформя в три големи групи – български, турски и ромски етнос. Със засилване процеса на миграция от селата към града през последните години значително се увеличи броят на децата от малцинствени групи. Детска градина №7 „Снежанка“, макар и отдалечена от ромския квартал, стана търсено място за отглеждане и възпитание на децата от много ромски семейства и се посещава от 127 деца на възраст от 3 до 7 години от трите етноса, както и деца от смесени бракове. Образователно-възпитателният процес се осъществява в етнически смесени групи /52% от децата не са от български етнос/.

В стремежа си да осигури равен достъп до качествено образование на всички деца в нашата детска градина, независимо от техния произход, социален статус, религиозна или етническа принадлежност, педагогическият екип се насочи към търсене на нови подходи и форми на работа, като преминахме през следните етапи:

Първи етап: Анализирахме проблемите и причините, които създават трудности в приобщаването. Идентифицирахме следните дефицити у децата, чийто майчин език не е български:

- недобро владение на българския език и в следствие на това затруднена адаптация в детската градина и училище;
- недостатъчна комуникация между децата от различните етнически групи;
- недостатъчни социални и познавателни умения;
- трудности при подготовката за училище;
- недостатъчно самочувствие у децата от етническите малцинства;
- негативни нагласи, вследствие непознаване на различните етноси и характерните за тях бит, традиции, празници, обичаи и занаяти;
- необходимост от допълнителна квалификация на учителите и умения за работа в интеркултурна среда;

- недостатъчни възможности за практическа реализация на идеите за работа с деца билингви.

Втори етап: Тези реалности мотивираха екипа ни да се опита да създаде модел за успешна социализация на децата от различните етноси, като формира подходящ социално-психологически климат чрез съхраняване и развиване на тяхната културна идентичност, да превърне етнокултурното многообразие в източник на взаимно опознаване, уважение и сътрудничество в обща образователна среда.

Търсехме отговори на следните въпроси:

- Какво е интеркултурно общуване?
- Как да преподаваме в интеркултурна среда?
- Как ефективно да комуникираме с родителите, независимо от различията в културата им?
- Как ефективно да използваме многообразието в межкултурното общуване?

Предстоеше ни работа за преодоляване на езикови бариери, културни нагласи и поведенчески стереотипи. Всичко това беше невъзможно без промяна на мотивацията и професионалните компетенции на учителите.

През 2013 г. екипът на ДГ №7 „Снежанка” разработи и прие своя тригодишна план-програма за образователна интеграция на децата от етническите малцинства. Искане да създадем условия за етническо разбиране, да намалим негативните нагласи, да повишим желанието за съвместни дейности. За осъществяване на идеите ни беше необходимо допълнително финансиране.

Трети етап: Проведохме анкетно допитване сред родителите за нагласите им по отношение работата в мултиетническа среда и образователната интеграция на децата от етническите малцинства. Резултатите от него в голяма степен ни дадоха насоки за работа.

Четвърти етап: Търсейки източници на допълнително финансиране, като естествено следствие през 2015 г. дойде кандидатстването с проектно предложение „Дъга от детски светове“ към Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства.

Цел на проекта: да изготвим стратегия с насоки и конкретни стъпки за действие за подобряване на условията в етнически смесени групи и участие на децата в образователно-възпитателния процес чрез допълнителни форми.

Екипът, който реализира проекта, се състои от:

- ✓ екип за управление: директор на ДГ №7 „Снежанка“ и счетоводител;
- ✓ 5 старши учители, работещи в ДГ №7 „Снежанка“;
- ✓ партньор: НПО - сдружение „Хармония и традиции“.

Целева група: деца от предучилищна възраст от трите етноса: турски, ромски, български етнос.

Период, в който е осъществен проектът: 9 месеца /01.10.2015 – 30.06.2016 г./.

Планирахме и осъществихме следните дейности като част от проекта:

1. Координиране и управление: Екипът изготви план-графици за дейностите с разпределени конкретни задачи и отговорности. Минимум два пъти месечно се провеждаха срещи между екипа за управление, ръководителите на студията и партньора за обсъждане изпълнението на дейностите. Получените сведения служеха за отчитане, контрол и набелязване на последващи действия, извършваше се мониторинг, преценяваха се възможните рискове и се набелязваха конкретни мерки за справяне. Периодично ръководителят на проекта посещаваше заниманията, провеждани в студията, за получаване на информация за качеството на постигнатите резултати и възможности за прилагане на корективни действия; следеше за спазването на графика и извършваше проверки за съответствие между планирани и реализирани дейности.

2. Надграждаща квалификация с 11 педагогически специалисти в два модула:

- ✓ едnodневен семинар/тренинг на тема: „Традиции и обичаи на различните етноси” - обучител проф. д-р Наталия Витанова от ШУ „Еп. Константин Преславски“;
- ✓ двудневно краеведско проучване с теоретико-практическа насоченост в Етнографско-ареален комплекс - гр. Златоград за наблюдение на етнографски експозиции, събиране на информация за бита, културата, традициите, занаятите, фолклора и обичаите на етносите.

3. Дейност на пет студия по интереси - творчески работилници за културна идентичност:

- студио „Фолклорни песни и танци”,
- студио „Баш майстора”,
- студио „Сладкодумник”,
- студио „Нашите корени”,
- студио „Трапезни тайни”,

които провеждаха заниманията си от един до четири пъти седмично - общо над 150 проведени занимания за:

- ✓ запознаване с традициите, обичаите и занаятите на различните етноси;
- ✓ приобщаване към музикалния, песенен и танцов фолклор и развиване на певчески, танцови и артистични умения;
- ✓ усвояване на достъпни манипулативни действия и практически умения за работа с различни материали;
- ✓ придобиване на знания и сръчности за приложни дейности чрез запознаване и практикуване на стари занаяти: тъкачество, грънчарство, свещолеене, сапунолеене, рисуване върху водна повърхност - техника „Ебру“;
- ✓ овладяване на умения за работа с инструменти за обработване на материали, осмисляне на технологичните процеси и последователността на действията;
- ✓ овладяване на езиково-говорните норми в българския книжовен език чрез разучаване и пресъздаване на приказки, предания и легенди, характерни за етносите;
- ✓ запознаване с характерни за етносите ястия, възможност децата да се включат в тяхното приготвяне и дегустация, усвояване на елементарни кулинарни умения;
- ✓ съхраняване и развиване на културната идентичност на децата от етническите малцинства и създаване на по-голяма увереност и по-добро самочувствие;
- ✓ стимулиране на толерантност и сътрудничество, уважение и приемане на културни и етнически различия и ценности.

4. Създадохме център за неформално образование на родители, където провеждахме:

- ✓ информационни кампании за разясняване на взаимните ползи от интегрираното обучение на децата от етническите малцинства;
- ✓ работа с родителските общности за по-голяма заинтересованост към образователно-възпитателния процес и допълнителните дейности в детската градина.

5. Обособяване на битов кът и част от селски двор.

Със съдействието на родителите и партньора издирихме и подредихме предмети от бита на трите етноса, представящи техните културните норми и традиции. Част от експонатите бяха изработени от майстор-занаятчия /дърводелец/ от сдружение „Хармония и традиции“. Експонирахме манекени в традиционни за етносите народни носии, пресъздадохме атмосферата на дома на различните етноси. За да онагледим традиционния бит, в двора на детската градина оформихме част от селски двор с

автентична каруца, кладенец, ръчно изработен плет, декоративни домашни животни, изработени от дървен материал и др. експонати.

6. Посещение на театрални постановки по фолклорни приказки на етносите: чрез театралното изкуство децата се запознаха с народната мъдрост, научиха да различават доброто и злото, възприемаха и осмисляха нравствени норми, запознаха се с различните техники на театрално пресъздаване, изпитваха естетическо и емоционално удовлетворение.

7. Уъркшоп „Детски панаир“ със сценична и творческа изява на децата-участници в различните студия.

В края на проектните дейности в двора на детската градина проведохме уъркшоп, по време на който в отделни шатри и на открита сцена представихме пред родители, колеги от училища и детски градини в община Търговище и общественост /над 150 гости/ резултатите и продуктите от дейността на студията. Децата от всички студия показаха знанията, уменията и отношенията, усвоени в тях. На открита сцена децата показаха типични за етносите носии, изпълниха разучени песни и танци на етносите, драматизираха приказки, пресъздадоха характерни празници и обичаи, демонстрираха някои занаяти –леене на свещи, рисуване върху водна повърхност - техника „Ебру“, тъкачество. Всяко дете получи грамота за участието си в проекта.

8. Дискусионен форум „Междуетническа толерантност“.

В последния проектен месец организирахме форум за споделяне на добри практики в областта на образователната интеграция на децата и учениците от етническите малцинства. Модератор на форума беше проф. д-р Н. Витанова. Участници във форума бяха директори и учители, работещи в училища и детски градини в община Търговище и гр. Шумен, експерти от РУО и община Търговище, Обединен детски комплекс, Регионален център за подкрепа на процеса на приобщаващо образование, НПО. На форума се споделиха и обмениха опит, идеи и добри практики от работата с различни групи – деца, ученици, родители.

9. Съставихме помагало за работа в мултикултурна среда, което дава възможност описания опит да се приложи и в други детски градини.

10. Информирание и публичност: Дейността беше с ефективна насоченост към осигуряване на благоприятна, добронамерена информационна среда за широка обществена подкрепа и информирание на целевите групи и заинтересованите страни. Информацията за възможностите, които работата по проекта предостави, беше широко разпространена на регионално ниво сред родители, учители и общественост.

Популяризирането на продуктите и резултатите от дейността се извърши чрез адекватни мерки за широка информираност и обществена осведоменост:

- ✓ публични изяви на децата: пред децата от детската градина; пред родителите и колеги от детски градини, училища и центрове за подкрепа; пред деца от Детска ясла „Мечо Пух“ – гр. Търговище;

- ✓ проведен Ден на толерантността в ОУ „Хр. Ботев“ – с. Лиляк, общ. Търговище;
- ✓ участие в общински празник за Деня на земята – 22 април;
- ✓ участие в общоградски карнавал за Деня на Търговище – 14 май;
- ✓ публикации в електронни медии, интервю за списание „Business Lady” и др.

По този начин осигурихме динамичен и разнообразен живот в детското заведение, широка гласност и мултиплициране на резултатите.

В дейностите по проекта бяха обхванати:

Като преки участници:

- ✓ 127 деца от различни етнически групи на възраст от 3 до 7 години,
- ✓ екип за управление на проекта – 2 души
- ✓ 5 учители – ръководители на студия,
- ✓ партньор по проекта–НПО сдружение „Хармония и традиции”,

Като непреки участници:

- ✓ 5 учители от детската градина;
- ✓ консултант-доброволец – професионален танцьор от ПФА „Мизия“ – гр.

Търговище.

- ✓ над 130 родители на деца от различни етноси, посещаващи детската градина и членове на техните семейства;

- ✓ 35 деца от Детска ясла „Мечо Пух“ – гр. Търговище;

- ✓ 25 ученици в начален курс от различни етноси в ОУ „Х. Ботев“ – с. Лиляк, общ.

Търговище;

- ✓ потенциални ползватели на образователните услуги – различни етнически групи, живеещи на територията на град Търговище.

Основните дейности по проекта бяха осъществени в ДГ №7 „Снежанка”. Част от заниманията с децата бяха изнесени в Регионален исторически музей - гр. Търговище, Детска ясла „Мечо Пух”, ОУ „Хр. Ботев“ – с. Лиляк , II СУ „Проф. Н. Маринов“ – гр. Търговище с цел осъществяване на по-добра приемственост „детска ясла - детска градина – училище”.

Използвахме играта във всичките ѝ разновидности като интерактивна форма за организация и съдействахме за по-бързата адаптация на децата чрез претворяване на обществени роли. По този начин изградихме работещ модел за интеграция на децата от малцинствени етнически групи. Това осигури по забавен начин тяхната успешна социализация и допълнителна подготовка за постъпване в първи клас.

Разнообразието на заложените дейности и мероприятия осигури пълноценна ангажираност както на децата, така и на техните семейства към живота в детската градина. Чрез изявиите си децата се почувстваха разбрани и уважавани, идентифицирани със своята собствена култура.

Успешното осъществяване на дейностите даде възможност да създадем ядро от активни родители за разширяване и мултиплициране на натрупания опит и участие в бъдещи дейности. Осъществяването на проекта допринесе за подобряване на диалога и предложи конкретен модел и стъпки за справяне с идентифицираните проблеми. Реализирането на дейностите даде възможност да превърнем етнокултурното многообразие в източник на взаимно опознаване, уважение и сътрудничество в обща образователна среда, съдейства за повишаване разбирането за спецификата на представените етноси. Децата и техните семейства се запознаха с разнообразието и богатството, приликите и разликите в бита и фолклора на различните етноси. Създадохме атмосфера на междуетническа толерантност, разбирателство в местната общност и духовно развитие на децата.

Постигнати резултати:

1. За децата:

- ✓ подобрени условия за участие в образователно-възпитателния процес и допълнителните дейности в етнически смесени групи;
- ✓ осъществени допълнителни педагогически услуги за децата в детската градина;
- ✓ осигурено допълнително обучение за децата, невладеещи български език;
- ✓ осигурени равни възможности за децата чрез разнообразни форми на допълнителна подкрепа;

- ✓ създадени условия за по-успешната социална реализация чрез засилване на мотивацията за включване в образователния процес;
- ✓ съхранена и развита културна идентичност, осъзната принадлежност към дадена общност и етнос – собствени и на другите;

✓ изградено българско национално самосъзнание у децата от различните етноси, без да бъде засегната тяхната самобитност;

✓ осигурена подкрепа в разнообразни съвместни изяви на деца от различни етнически общности за съхраняване и развиване на общите и специфичните традиции;

✓ обогатено образователно съдържание с елементи от историята и бита на етносите с акцент върху техните културни постижения;

✓ осъществено допълнително общуване между децата от различните етноси по време на заниманията в студията;

✓ създадена по-голяма увереност и самочувствие у децата чрез изява на способностите и талантите им;

✓ максимален обхват на децата, подлежащи на задължително предучилищно образование;

✓ липса на отпаднали деца в ДГ „Снежанка“, подлежащи на задължително обучение в предучилищна възраст;

✓ постигнато по-добро владение на българския език и достатъчна готовност за училище;

✓ формирана толерантност, разбиране и приемане на различията, създадени приятелства;

✓ реализирани собствени идеи въз основа на натрупан опит, удовлетворение от извършените дейности;

✓ преодолена социална и езикова бариера между децата от различните етноси;

✓ подобрена образователна среда;

✓ успешно интегрирани деца.

2. За учителите:

✓ осигурена допълнителна квалификация за 11 педагогически специалисти и управленски екип за работа с деца от различни етноси;

✓ повишена компетентност, натрупан и популяризиран ценен опит;

✓ ефективно приложени интерактивни и иновативни подходи;

✓ намерени нови партньори и съмишленици;

✓ приложени успешни подходи за работа в мултикултурна образователна среда;

✓ постигнато ефективно сътрудничество между педагогическия екип и родителската общност;

✓ разпространени добри практики;

✓ мотивиран екип за продължаване на работата;

✓ повишен имидж на детската градина сред родители и общественост и утвърдено добро име в публичното пространство.

3. С родителите:

✓ постигната позитивна промяна на нагласите на родителската общност към образователната интеграция на децата от малцинствените етноси;

✓ промяна на негативни стереотипи и нагласи спрямо различните етноси;

✓ над 130 родители и членове на семействата, ангажирани в различни дейности по проекта и към живота на децата в детската градина;

✓ мотивирани родители в условията на семейството да поддържат интереса към българския език.

Ограничения и затруднения:

✓ планиран голям брой дейности за кратък период от време с малък екип за осъществяването им;

✓ непредвидени и непланирани разходи;

✓ недостатъчни финансови средства за някои дейности, което наложи собствено дофинансиране от бюджета на детската градина;

✓ много голям брой записани деца в някои студия, което затрудни дейността;

Намерихме отговори на част от нашите въпроси:

➤ Децата-билингви се нуждаят от повече внимание и специални грижи поради трудностите, които се налага да преодоляват;

➤ Научаването на българския език не влиза в опозиция с алтернативното използване на майчиния, но е важно за успеваемостта на децата и бъдещата им ефективна реализация;

➤ Осигуряването на редовното посещение на децата в детската градина изисква целенасочени усилия, прилагани в микро- и макро средата;

➤ Целенасочената работа с родителите, приобщаването им към ежедневието на техните деца и осъзнаване на потребността от посещение в детската градина е предпоставка за по-бързата им социализация;

➤ Интеркултурното общуване е взаимодействие между различни културни групи, където всяка група допринася с култура, традиции и общуване. Този процес на обмен и споделяне се развива индивидуално и колективно;

➤ Целта на интеркултурния подход е да повиши взаимното разбирателство, да се намали социалната изолация и да се насърчи приобщаването;

➤ Межкултурното общуване се основава на приемане и уважение, на разбиране, че всеки индивид е уникален, признаване на неговите индивидуални различия.

Предимства и силни страни на представената практика. Възможности за прилагане в други детски градини и училища:

Заниманията с различни видове изкуства и занаяти са близки до децата, емоционално привлекателни и желани от тях.

Проведеният уъркшоп „Детски панаир“ се оказа много добра форма за информирание, популяризиране и представяне на дейностите. По този начин в рамките на няколко часа много широк кръг гости/публика успяха за кратко време да се запознаят нагледно с дейността на децата и екипа. Голям интерес имаше към дейността на всички студия и най-вече към дейността на студио „Баш майстора“. Голяма част от присъстващите имаха желание да закупят изделия, изработени от децата в работилниците. Демонстрацията на малко познатата техника „Ебру“ от децата предизвика изключителен интерес. Гостите буквално ни засипаха с въпроси относно осъществяваните дейности и изработените изделия, което е показателно за проявения интерес.

Дискусионния форум „Междуетническа толерантност“, който организирахме, е първият подобен в община Търговище. Той се оказа много добра форма не само за обмен на опит, добри идеи и практики с колеги, но и за споделяне на трудности в работата с деца и семейства от различни етноси и култури. Участниците във форума получиха съставено от екипа Помагало за работа в мултиетническа среда с описан опит.

След приключването на проекта предвиждаме да продължим работата си по следните направления за мултиплициране на резултатите:

- работа в създадените студия по интереси на доброволни начала от страна на учителите, като финансирането се реализира от дарителство и/или от бюджета на детската градина;

- непрекъснатата работа с децата и родителите за поддържане на толерантността между различните етноси;

- осигуряване на нови възможности за участие на децата в различни публични изяви във и извън детската градина;
- споделяне и популяризиране на опита и работата ни с организации, работещи по подобни проблеми;
- търсене на допълнително финансиране чрез разработване на други подобни проекти;
- периодично провеждане на Дни на толерантността;
- съвместен минипроект с Регионален исторически музей – Търговище с деца от ПГ-6 годишни;
- при проявен интерес от страна на родители и деца могат да се сформират и други студия.

Студията, към която е проявен най-голям интерес от страна на деца и родители, ще останат като постоянно действащи в детската градина.

Изграденото от нас добро партньорско взаимодействие за обмяна на опит и контакти ще продължи да се развива и в бъдеще. Ще използваме всяка възможност за съвместна работа с други детски градини, центрове за подкрепа на личностното развитие на децата, училища, НПО, музеи, читалища и други заинтересовани страни, които работят с деца от различни етноси и култури.

Повишената квалификация и компетентност, натрупания и популяризиран ценен опит стимулира учителите да усъвършенстват своите професионални умения, да обогатяват своя опит за работа в мултикултурна среда. Мотивирани от успешното реализиране на дейностите ние продължаваме да търсим нови методи, подходи, средства и форми на работа.

*Даниела Райкова
Директор на ДГ №7 „Снежанка”
град Търговище, кв. “Запад”-1
e-mail: cdg_07@abv.bg
0601/64819; +359894451228;
Facebook страница: ДГ „Снежанка“ Търговище*